

Asia: VN/813/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi mielenterveyslain (1116/1990) muuttamisesta (tahdon vastaisen lääkehoidon oikeussuojakeinot)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tuomioistuinvirasto on oikeusministeriön hallinnonalalla toimiva itsenäinen virasto, jonka tehtävänä on huolehtia tuomioistuinten keskushallintotehtävistä ja toimintaedellytyksistä. Koska suunniteltu uudistus vaikuttaa myös hallintotuomioistuinten toimintaan, Tuomioistuinvirasto on pitänyt tarpeellisena lausunnon antamista oma-aloitteisesti ilman sille osoitettua lausuntopyyntöä.

Tuomioistuinviraston eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle keväällä 2021 tekemän selvityksen mukaan lakisääteisesti kiireelliset asiat muodostavat noin 50 % hallinto-oikeuksille saapuvista jutuista. Tämän vuoksi paitsi kiireettömien asioiden, myös lakisääteisesti kiireellisten asioiden käsittelyajat ovat kasvaneet kohtuuttomiksi. Kuten apulaisoikeuskanslerin tuoreesta ratkaisusta (OKV/404/10/2022) ilmenee, kiireellisen lastensuojelun huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevan asian kokonaiskäsittelyaika muodostui eräässä hallinto-oikeudessa noin 13 kuukauden pituiseksi. Apulaisoikeuskansleri otti huomioon hallinto-oikeuden useat kehittämistoimet asioiden käsittelyaikojen pitämiseksi kohtuullisina ja toi ratkaisussaan esille tuomioistuinten riittävien henkilöresurssien merkityksen.

Tuomioistuinvirasto kiinnittää huomiota siihen, että nyt esitetty uudistus toisi tuomioistuimille yhä lisää kiireellisesti käsiteltäviä asioita. Tuomioistuinlaitoksen perusrahoituksen puutteellisuuden vuoksi kaikkien tuomioistuinten toimintaan jollakin tapaa vaikuttavien lainsäädäntöuudistusten vaikutusten arviointi ja seuranta ovat ensiarvoisen tärkeitä. Vaikka yksittäisen uudistuksen arvioitaisiin lisäävän tuomioistuinten työmäärää vain vähän, on otettava huomioon, että uudistusten tosialliset vaikutukset saattavat poiketa merkittävästikin arvioiduista. Lisäksi tulisi kiinnittää huomioita useiden uudistusten kokonaisvaikutuksiin. Varsin usein yksittäisen uudistuksen arvioidaan vaikuttavan tuomioistuinten työmäärään ja resurssitarpeisiin vain vähän. Tällöin jää usein huomaamatta, että useiden eri aikoina toteutettujen yksittäisten uudistusten kokonaisvaikutus saattaa olla varsin huomattava. Tuomioistuinlaitoksen niukasta perusrahoituksesta johtuen useat pienetkin tuomioistuinten työmäärää lisäävät uudistukset kuormittavat tuomioistuimia tosiasiallisesti merkittävästi ja pidentävät tuomioistuinten käsittelyaikoja entisestään.

Tuomioistuinviraston näkemyksen mukaan HE-luonnoksessa on saatettu arvioida niin tulevat asiamäärät kuin tarvittavien tuomareiden ja asiantuntijajäsenten määräkin alakanttiin. Tarkkoja arvioita tuomioistuinten lisääntyvästä työmäärästä ja resurssitarpeesta ei voida esittää nyt käytettävissä olevan lainvalmisteluaineiston perusteella. HE-luonnoksen mukaan nykyisin hallinto-oikeuksiin saapuu vuosittain noin 600 valitusta, jotka koskevat tahdonvastaista hoitoa. Jos tahdonvastaisesta lääkityksestä valitettaisiin yhtä usein, vastaisi esityksestä aiheutuvan lisätyömäärän tarve HE-luonnoksen mukaan neljän tuomarin henkilötyövuotta. Tuomioistuinvirasto katsoo ensinnäkin, että valitusten määrää tulisi kuitenkin tahdonvastaisten hoitopäätösten sijaan arvioida siltä pohjalta, miten paljon säännöllisestä lääkehoidosta arvioidaan tehtävän päätöksiä ja millaiseksi valitusalttiuden arvioidaan niissä muodostuvan. Toiseksi Tuomioistuinviraston tiedossa ei ole, mihin näkemys neljän tuomarin henkilötyövuodesta perustuu.

Tuomioistuinvirasto kiinnittää huomiota myös säännöllisen lääkehoidon käsitteeseen. Esityksen mukaan säännöllisesti annettavasta lääkehoidosta on tehtävä kirjallinen päätös, jos potilas vastustaa lääkehoitoa tai potilaan tahto ei ole tiedossa. Säännöllisesti annettavan lääkehoidon määrittely on kuitenkin jäänyt puolitiehen.

Tuomioistuinvirasto esittää vielä harkittavaksi, olisiko esityksessä tarkoitettut asiat mahdollista ratkaista kahden lainoppineen tuomarin ja yhden asiantuntijajäsenen sijaan suppeammassa yhden lainoppineen tuomarin ja yhden asiantuntijajäsenen kokoonpanossa. Tällä olisi merkitystä tuomioistuinten resurssitarpeiden kannalta. Lainoppineen tuomarin ja asiantuntijajäsenen muodostama kaksijäseninen kokoonpano ratkaisee nykyisin mielenterveyslain mukaisia hoidon jatkamista koskevia alustusasioita (hallinto-oikeuslaki 12 a § 2 mom).

Tuomioistuinvirasto toteaa lopuksi, että useilla hallinto-oikeuksilla on ollut vaikeuksia rekrytoida riittävä määrä sivutoimisia mielenterveysasioiden asiantuntijajäseniä käsittelemään nykyisiä juttumääriä. Esitetty uudistus lisäisi asiantuntijajäsenten käsittelemiä asioita ja asiantuntijajäsenten tarvetta entisestään, mikä asettaisi hallinto-oikeudet entistä haastavampaan tilanteeseen.

Tuomioistuinvirasto viittaa vielä tuomioistuinten antamiin lausuntoihin, joissa on muun muassa tuotu esille lautakuntatyypinen asiantuntijaelin vaihtoehtona tuomioistuinmenettelylle.

Kumpula Pasi
Tuomioistuinvirasto

Nieminen-Finne Hanna
Tuomioistuinvirasto - Pasi Kumpula, kehitysosaston johtaja